

FLEHTE

FLEHITE

TIJDSCHRIFT VOOR VERLEDEN
EN HEDEN VAN OOST-UTRECHT

Jaargang 2 / april 1967 / nummer 2

Redactie: Dr. W. J. de Boone, Dr. J. Hovy,
J.H.P. Kemperink.

Redactieadres: Leusderweg 255, Amersfoort.
Aan dit adres bijdragen en boeken ter recensie.

Administratieadres: J. v. Oldenbarneveltlaan 7,
Amersfoort.

Aan dit adres abonnementen en advertenties.

Inhoud:

Van de redactie 25

Dr. J. Hovy, De demping van de noordelijke
binnensingel tussen het Spui en Bloemendal
en het ontstaan van 't Zand te Amersfoort. 26

E. Heupers, Glasblazerij "De Glashut" te Isselt,
(Slot). 33

J. Kemperink, Het Amersfoortse Pelgrimsteken, 42

Kroniek 44

Boekbespreking 48

Omslag: J. de Valk

Abonnement f 4,50 per jaargang van
4 nummers. Giro nr. 43 76 83 t.n.v.
administrator Flehite te Amersfoort

MODERNE LEVEN- VERZEKERING

automatische
groei van het
verzekerde bedrag
door **unieke
winstdeling...**

tussentijdse
verhoging van uw
verzekering door
optiesysteem
onafhankelijk van
gezondheids-
toestand...

zonder genees-
kundig onderzoek
terstond en
blijvend verzekerd
door inzending
van **certificaat**

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

HOOFDKANTOOR HERENGRACHT 475, AMSTERDAM-C
KANTOOR TE UTRECHT, MALIESINGEL 27B

BOEKHANDEL VAN GASTEL

LANGESTRAAT 86
AMERSFOORT

●
TELEFOON (03490) 15963 - GIRO 65030

Is de AMRO-Bank er ook voor U?

Bij een moderne bank als de Amsterdam-Rotterdam Bank staan de deuren wijd open voor iedereen. Ook voor U. Waar- mee de AMRO-Bank U van dienst kan zijn? Met alle ver- zekeringen bijvoorbeeld. Of met vreemde valuta. Of met

reischeques, safeloketten, spa- ren enzovoort.

Vraagt U eens inlichtingen. Elk AMRO-kantoor biedt u alle mogelijk- heden van de grote bank in een attente, vertrouwelijke sfeer.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK

SA 10865

Van de redactie

Allereerst wil de redactie van het tijdschrift nog haar late gelukwensen aanbieden aan de nestor van de beoefenaars der Amersfoortse geschiedenis, de heer D.H. Huygen, bij zijn 85e verjaardag op 25 februari i.l. Hoezeer wij weten, dat de heer Huygen wars is van alles wat riekt naar persoons- verheerlijking, willen wij hier toch van de gelegenheid gebruik maken te wijzen op het vele dat hij deed en nog doet voor de geschiedenis van Amersfoort. Het is niet toevallig, dat zowel in het artikel van Dr. Hovy als in dat van de heer Heupers de naam van de heer Huygen als onder- zoeker of als bron van inlichtingen wordt genoemd, terwijl ook het hand- schrift van Van Ingen, waarop het artikeltje over de Vrouwevaart terug- gaat, door de heer Huygen werd opgedolven. Iedere insider weet, dat wan- neer hij vastloopt bij een onderzoek over de Amersfoortse geschiedenis, hij als laatste toevlucht bij de heer Huygen terecht kan. Die diept dan uit de rijkdom van zijn geheugen of van zijn notities nog wel iets op dat de zoe- ker kan voorthelpen. Zeer veel van wat op het ogenblik gebeurt op het terrein van de Amersfoortse stadsgeschiedenis gaat op hem terug. Juist om- dat hij bij voorkeur in stilte werkt, is het ons een behoefte om hier in het openbaar getuigenis af te leggen van de rijkdom van zijn kennis en van zijn grote behulpzaamheid.

In het maandblad van Oud-Utrecht werd in een bespreking van ons vo- rig nummer dit blad het tijdschrift van de vereniging Flehite genoemd. Mogen wij deze begrijpelijke vergissing hier even rechtzetten? Hoewel ons tijdschrift en de vereniging Flehite hetzelfde doel nastreven en dus nauw met elkaar zijn verwant - de naam wijst reeds hierop - zijn ze zakelijk gescheiden. Ons tijdschrift is geen verenigingsorgaan. Men kan dus abon- nee zijn op het tijdschrift zonder lid te zijn der vereniging en omgekeerd, ook al zullen lidmaatschap en abonnement dikwijls samengaan.

Mogen we nog eens herinneren aan het verzoek aan onze abonnees in het vorig nummer gedaan om als propagandist voor ons tijdschrift op te treden? Wij hebben gemerkt, dat enkele lezers in deze vruchtbaar hebben gewerkt. Wij danken hen voor deze medewerking en zouden graag zien, dat andere lezers hun voorbeeld navoldden.

DR. J. HOVY

Enige jaren geleden hield de heer D.H. Huygen zich bezig met de datering van de plattegrond van Amersfoort, door F. de Wit uitgegeven omstreeks 1700, maar een oudere situatie der stad weergevend dan de bekende kaart van Blaeu (1649).

Een vraag, door de heer Huygen gesteld over de demping van de Singel op de plaats van het latere Zand was voor mij aanleiding tot een onderzoek, waarvan de resultaten hierbij worden medegedeeld.

Het is algemeen bekend dat de binnenste grachtengordel van Amersfoort, de "singelgracht" (Westsingel, Weverssingel, Zuidsingel), die vóór de omringing van de buitenstad in de jaren 1380-1450, deel uitmaakte van de verdedigingswerken, tot op heden bewaard is gebleven, met uitzondering echter van het gedeelte tussen het Spui en de voormalige Bloemendalsebinnenpoort. Op die plaats bevindt zich een brede, met bomen beplante weg, 't Zand genaamd. Op de plattegronden van Van Deventer (ca. 1560), Braun en Hogenberg (1588) en De Wit (ca. 1700, weergevend de situatie in het begin van de 17e eeuw) vindt men nog de oorspronkelijke toestand. 1) De plattegrond van Blaeu (1649) geeft echter de bovengenoemde straat te zien, zonder dat aldaar reeds de naam " 't Zand" wordt vermeld.

Abraham van Bemmelen deelt in zijn "Beschrijving der stad Amersfoort" mede: "Buiten of behalven deze eene gracht (Van Bemmelen bedoelt hier de Korte- en Langegracht) is 'er noch een andere, genaamd de Singel, die vóór dezen gansch rond geloopt heeft, maar in den jaare 1594 werd een gedeelte daarvan gevuld namentlijk tusschen Bloemendal en het Spuy, welke gevulde gracht naderhand in den jaare 1670 tot een plein en wandelplaats aangelegd en met Lindenboomen beplant is". 2)

Deze datering van de demping van de stadsgracht tussen Westsingel en Weverssingel is voorzover ik weet, door alle schrijvers over geschiedenis en topografie van Amersfoort overgenomen. Uit de hieronder gepubliceerde stukken van het Amersfoortse gemeentearchief blijkt echter, dat zij niet juist is. De magistraatsresoluties van 1594 bevatten dan ook geen besluit tot demping van de onderhavige singelgracht of enige aanwijzing hieromtrent. De vraag is nu: hoe kwam Van Bemmelen tot deze verkeerde datering? Vermoedelijk is hij op een dwaalspoor geleid door de volgende resolutie van 26 augustus 1594:

1) De heer Huygen komt tot de conclusie dat deze plattegrond de toestand der stad weergeeft tussen 1613 en 1631 (brief van D.H. Huygen aan onderget. d.d. 7 april 1960).

2) A. van Bemmelen, Beschrijving der stad Amersfoort (Utrecht, 1760) I, 53-54.

"Wert geresolveert dat men sal die bynnenste graft vullen aen tvervalte werck 3) tot aen den dam toe na Blomendal aen, ende van de Coppel tot aen de Davitshoff, dat men aldaer die graft oeck sal vullen".

Hier wordt echter niet bedoeld de binnensingel, afkomstig van de oude verdedigingsgordel, maar de binnenste gracht van de dubbele grachtengordel om de stadsmuur van 1380-1450.

Op de kaarten van Van Deventer en Braun-Hogenberg treft men deze dubbele gordel, met daartussen een singel, nog om de gehele stad aan; bij De Wit en Blaeu is de binnenste gracht verdwenen, behalve tussen het Davidsbolwerk in het westen van de stad en de Monnikendam in het zuidoosten. Deze demping hangt samen met een moderniseringsplan van de stedelijke verdedigingswerken, noodzakelijk in verband met de toegenomen vuurkracht van het geschut. Reeds sedert 1561 was men bezig, tegen de binnenkant van de stadsmuur wallen op te werpen met behulp van zand, gebaggerd uit de rivier de Eem en de stadsbinnengrachten. In de jaren tachtig werd een verdere aanpassing van de verdedigingswerken door de Staten-Generaal en de Staten van Utrecht ter sprake gebracht, waarbij de bekende vestigingsbouwkundige Adriaen Anthonisz. van Alkmaar als adviseur optrad. Ook in 1594 ontwierp dezelfde persoon vernieuwingsplannen, waarbij de Kamppoort, de Bloemendalsepoort, de Slijkpoort en de Utrechtsepoort in sterke mate veranderd zouden worden en bovendien een aantal bastions zou worden aangelegd. De dichtmaking van de binnenste gordel van de stadsbuitengracht met behulp van het zand van de tussen beide grachten lopende singel maakte ook deel uit van dit project, dat, zoals uit het voorafgaande blijkt, nooit geheel is verwezenlijkt. Wij kunnen hier dit interessante plan niet verder bespreken en nemen nu de wording van 't Zand in beschouwing. 4)

3) In een resolutie van 12 augustus 1594 leest men: "Wert geresolveert dat tnedergevalte vack (t.w. van de stadsmuur) bij Bolderspoort sal gemaect werden volgende tbesteck, bij Mr. Adriaen (zie de tekst van mijn inleiding en noot 4 hierna) geconcipieert" enz. De Bolderspoort was gelegen tegenover de Bolderstraat, niet ver ten W. van de Bloemendalsebuitenpoort. Reeds in de jaren zestig der 16e eeuw werd deze Bolderspoort afgesloten en de aldaar aanwezige brug over de gracht afgebroken. Zie: Van Bemmelen, a.w. I, 47; vgl. ook: W.F.N. van Rootselaar, Amersfoort 777-1580 (Amersfoort, 1878) I, 41-42, 430.

4) Over de modernisering van de verdedigingswerken der stad en de plannen van Adriaen Anthonisz. van Alkmaar wordt uitvoerig gehandeld in: J.G.N. Renaud en G. van der Mark, Middeleeuws Amersfoort; enige notities over zijn versterkingen en woonhuizen (Bull. Kon. Ned. Oudheidk. Bond, ser. 6, jrg. 12 (1959), afl. 3), kol. 204-205. Zie ook: H. Halbertsma, Zeven eeuwen Amersfoort (Amersfoort, 1959), blz. 106-107, alsmede: Atlas van historische vestigingswerken in Nederland, uitg. van de Stichting Menno van Coehoorn, dl. III, afl. 1 (1961), blz. 1-2. In de eerstgenoemde en de laatstgenoemde publicaties bevinden zich reproducties van het gedeeltelijk uitgevoerde plan van Adriaen Anthonisz.

Uit een aantal resoluties van de stadsmagistraat kunnen wij met zekerheid opmaken, dat de singelgracht op de plaats van het latere Zand niet is gedempt vóór de jaren dertig der 17e eeuw.

Op 30 juli 1614 sloten de Regeerders een overeenkomst met Claes Kerstsz. cum suis, waarbij laatstgenoemden op zich namen het uitgraven en verdiepen van de stadsgrachten.

Hierbij wordt ook vermeld: ".... die gracht van Bloemendaelsche Binnenpoort off nae St. Aechten toe, op deselve diepte ende wijethe, die men heml. aanwijzen zall." 5) In de desbetreffende rekening vindt men onder de posten van betaling voor het uitdiepen der grachten vermeld: "... het vack voer het Oude Weeshuys". 6) Het Burgerweeshuis was kort tevoren, in 1611, van het latere Zand (op de plaats van de huidige oud-katholieke kerk) naar het voormalige klooster Mariënhof aan de Kleine Haag overgebracht. Een resolutie d.d. 14 oktober 1616 bevat toestemming aan de verver Anthonis Lubbertsz. om een spoelplaats te maken in de stadssingelgracht tegenover het St. Agathaconvent.

Uit de hierboven geciteerde resoluties blijkt onweerlegbaar dat met de demping van de stadssingel op de plaats van het huidige Zand in ieder geval niet in 1594 was begonnen.

Dit geschiedde, zoals uit een aantal andere bescheiden blijkt, eerst na 1630 (zie de hierachter afgedrukte stukken nrs. 1-3). Voor dit doel werd het zand gebruikt, dat uit de andere stadsgrachten was gebaggerd.

Het is bekend dat de demping van de singelgracht een verandering heeft teweeg gebracht in de situatie op de plaats, waar Havik, Langegracht, Westsingel en Spui samenkomen. Voordien werden Havik en Grote Spui natuurlijk nog niet door de Nieuweweg verbonden. Daarentegen kon men toen vanaf Breestraat en Langegracht op het Spui komen over een lange houten brug, Langebrug genaamd, die men duidelijk op de kaart van De Wit vindt aangegeven. Reeds in het begin van de jaren dertig der 17e eeuw werden plannen beraamd tot het maken van een nieuwe "passage" of "overdrift" van het Havik naar het Grote Spui, waartoe deskundige adviseurs uit Amsterdam werdengeraadpleegd (zie de nrs. 4-5 van de bijlagen).

5) Resolutie 30 juli 1614. Deze overeenkomst is ook afgedrukt bij Van Rootselaar, a.w. I, 86. Bij Van Rootselaar staat in plaats van "Bloemendaelsche Binnenpoort" alleen maar "Bloemendaef". Zo stond het oorspronkelijk ook in het resolutieboek geschreven, maar een gelijktijdige hand heeft in de marge ter verduidelijking toegevoegd: "se Binnenpoort". De lezing van Van Rootselaar zou de mogelijkheid openlaten dat op deze plaats van de buitengracht sprake is.

6) Van Rootselaar, a.w. I, 92.

Dit project werd eerst in het begin van de jaren veertig uitgevoerd (zie de nrs. 6-12 hierachter). 7)

Ook kwam kort daarop een verbinding tussen de Krommestraat, over het Havik, met de Nieuweweg tot stand, waartoe enige huizen aan het Havik werden afgebroken en een stenen brug over de Havikergracht werd gebouwd. 8)

Van Bemmelen deelt mede, 9) dat in 1670 't Zand tot een "plein" en wandelplaats werd gemaakt en met lindebomen beplant. Uit no. 13 hieronder blijkt, dat tot het eerstgenoemde reeds in 1657 door de Magistraat was besloten. Burgemeesters en Oud-burgemeesters werden toen gecommitteerd, over deze zaak met de bewoners van de huizen ter wederzijde van de gedempte gracht bij Bloemendal overleg te plegen. Er zat kennelijk weinig schot in de zaak: bij resolutie van 19 september 1664 werd de commissie, waarvan twee leden intussen waren overleden, opnieuw samengesteld met een vrijwel gelijklopende opdracht als zeven jaar tevoren. Het plan tot bestrating van de gedempte singelgracht werd inderdaad eerst in 1670 verwezenlijkt. Door de kaart van Blaeu, die uit 1649 dateert, weten wij dat 't Zand in dat jaar reeds met drie rijen bomen was beplant. Dit waren echter notebomen. In 1634 had de Magistraat bevolen dat alle gedeelten van de binnensingel, die aan de waterkant niet met notebomen waren beplant, door de eigenaren der aangrenzende huizen hiervan zouden worden voorzien. 10) De geplante bomen bleven eigendom van genoemde huisbezitters. In 1670 werd bepaald dat alle notebomen langs de singels op kosten van de omwonenden door lindebomen moesten worden vervangen.

7) Zie ook Van Bemmelen, a.w. I, 62; Van Rootselaar, a.w. I, 431; Johan van Ingen, Geschiedenissen; met inl. en aant. door J.H.P. Kemperink (Utrecht, 1956) overdr. uit: Archief aartsbisdom Utrecht, dl. 74), blz. 94. Het door Jan Janss. Keyser, "roymeester tot Amsterdam", en H. Danckers uitgebrachte rapport d.d. 3 april 1632, alsmede de bezwaren, tegen dit rapport ingebracht door de stadstimmerlieden Jan Janssen Veen en Lenaert Nicasijs, en de metselaar Gerrit Jansen (zie Magistraatsresoluties 9 april 1632) zullen in een volgend nummer van dit blad afzonderlijk worden gepubliceerd.

8) Van Bemmelen I, 63. Men ziet al deze veranderingen heel duidelijk door vergelijking van de plattegronden van De Wit en Blaeu. In verband met genoemde doorbraak werden het huis "De Drye Passementen" en het daarnaast gelegen pand door de stad aangekocht en afgebroken, waarvoor de omwonenden vrijwillige bijdragen leverden (Magistraatsresol.) 29 januari, 12 april, 11 juli 1642; 11 september 1643; Gemeentearchief no. 400, 401, 404.

9) Zie noot 2. De reeds bestaande singel aan de noordzijde van 't Zand was natuurlijk al eerder geplaveid.

10) Mag. resoluties 24 februari 1634; vgl. 18 januari 1641.

Daar dit kennelijk op bezwaren van de betrokkenen stuitte, wijzigde de stadsregering deze resolutie aldus, dat de stad zelf de nieuwe beplanting zou bekostigen maar dan de gerooide notebomen zou behouden. 11) Wij mogen wel aannemen dat in verband hiermede ook 't Zand met linden werd beplant.

BRONNEN

1. Resolutie 13 juni 1631

De Regeerders resolveren dat men de eerde, gecommen ende noch te commen uyte verdiepte graften, storten sal in de graft vóór St. Agathae Convent, beginnende van achteren aen.

2. Remonstrantie, bij Henric van Hattem, schepen, mede gecommitteert opt dempen van de cingelgraft enz., d.d. 27 juni 1631 (opgenomen onder resol. van dezelfde datum)

In den eersten, oft niet noodich en is, dat deses stadsvrijheits luyden tegens sekeren dage opgeboden worden met haere wagens ende peerden, omme de aerde, uyt deses stadts graften te commen, te vouren in de begoste te dempen cingelgraft.

3. Condiitiën, waerop Steven Cotenbergh, borgermeester, Henric van Hattem ende Goort van Isendoorn, schepenen, aenbestaeyt hebben Jan Maessen het uytbaggeren van de respective vacken in de binnengraften deser stadt (resol. 1 augustus 1631).

... Ende sal den aennemer alle zijn gebaggerde sant brengen in de nieuw-gevulde graft vóór St. Agathaconvent enz.

4. Resolutie 19 maart 1632

De Regeerders resolveren, van Amsterdam te ontbieden een bequaem fabrycmeester, omme te ordonneren de passage van de Langegraft, dwers over d' Ketelaersbrugge nae de Coppel toe, in plaetse van de lange houte brugge tegenwoordelijck aldaer leggende, ende daarvan project te maecken.....

5. Resolutie 3 april 1632

De Regeerders committeren Henric van Hattem, schepen, ende Cornelis Cornelissen, raedt, neffens Henric Both, cameraer, omme mette twee frabricmeesters van Amsterdam te handelen nopens haerluyder vacatiën ende gedane verteeinge.

6. Resolutie 26 oktober 1640

De Regeerders committeren in crachte deser die borgermeesteren, mitsgaders de twee outste schepenen ende raden, omme te doen opsoecken, naer te sien ende te resumeren de bestecken ende 't overlegh, gemaect ende gedaen voor deszen, aengaende 't verleggen van de Langebrugh aen de andere sijde van de Ketelaersbrugh ende daarvan rapport te doen.

11) Mag. resoluties 26 september; 10, 31 oktober 1670.

7. Resolutie 22 februari 1641

De Regeerders committeren (de heeren borgermeesteren, de twee oudste schepenen ende eerste raden) om te resumeren de affteyckeninge van de geprojecteerde overdrift bij de Ketelersbrugge, daerop een besteck te doen maecken van deselve overdrift met Marten Codde cum sociis te spreken over 't gunt deselve ten respecte ende in plaetse van haer werve an de Cingelgraft daertoe souden hebben te contribuieren, des haerl. affgenomen wordende de last van deselve hare werff ende 't onderhoud vandien, mitsgaders een overslach te maecken van de costen, die tot 't voors. heele werck aengewend sullen moeten worden, ende waeruyt deselve costen te vervallen. 12)

8. Resolutie 17 mei 1641

De Regeerders committeren in crachte deser de twee outste schepenen ende eerste raden, mitsgaders Mr. Willem van Dam ende Joncker Aernt van Wijnbergen, mede respective schepenen ende raed, neffens de borgermeesteren in der tijt, omme metten stadstimmerman ende metselaer te spreken over 't maecken vant grondwerck aen de geprojecteerde overdrifte an de Ketelersbrugge ende dienvolgens overlegh te doen, waer dat de uyt te gravene aerde van Marten Codde cum suis, dewelcke noodelijck dienen sal ter aenvullinge van de vleugel ende vorder werke van de voors. overdrifte, sonder verhinderinge ende ter naester ende bester laege te dien fine provisionelijck soude geleght cunnen worden.

9. Resolutie zelde datum als boven

De Regeerders resolveren, aen haer te nemen de huysinge van Thyman Henricxs. Roos, staende aen de Ketelersbrugge, om (soo dienstich) deselve off een gedeelte vandien mede te appropriëren totte nieuwe overdrift, aldaer te maken. 13)

10. Resolutie 27 december 1641

De here borgermeester Wijnbergen rapporteert, met Marten Codde cum suis op d' acceptatie van de Regeerders verspreken te wesen over 't gunt deselve te contribuieren hadden totte muyre van de nieuwe overdrift bij de Ketelersbrugge, nae advenant van de concurrentie van heure werve, ten respecte van 't convent van St. Agatha, ende dat d'selve Codde cum suis ten insichte vandien tot het voors. werck dragen souden

12) In 1640 hadden de Amsterdamse kooplieden Marten Codde, Rudolf Codde en Willem de Leeuw van het stadsbestuur, dat het beheer voerde over de voormalige geestelijke goederen, het klooster van St. Agatha c.a. aangekocht tot inrichting van een lakenmanufactuur. Over de lotgevallen van dit bedrijf, zie: Halbertsma, Zeven eeuwen Amersfoort, 58-59.

13) Blijkens resolutie van 1 augustus 1642 had de graankoopman Thyman Henricxs. Roos op zich genomen, het resterende gedeelte van het gedeeltelijk afgebroken huis weer in goede staat te brengen. Op genoemde datum en op 5 september 1642 moest hij worden aangemaand, deze afspraak na te komen, op straffe van een dwangsom van f 10, -- per dag. Gem. archief no. 403 bevat een lijst van buurtbewoners, die aan de kosten van de nieuwe "overdrift" hadden bijgedragen, met de betaalde geldsommen (1642-1645) en de desbetreffende deurwaardersrekening (1645).

een somme van vijffhondert gulden, mits ten eeuwigen dage wesende geëximeert vant onderhoud ende reparatiën vandien int geheel off ten deele. Gehoort welck rapport, hebben de Regeerders geaccepteerd ende aengenomen 't voorts. verspreck ende overcompste, gelijk zij tselve aennemen in crachte deser, ende dienvolgens ontheffen denselven Codde cum suis van de reparatie ende onderhoud vandien, als deselve overnemende ten laste van de stad mitsdesen.

11. Resolutie 29 januari 1642

De Regeerders, gesien de specificatie van de onkosten, arbeytsloonen ende materialen, gedaen totte nieuwe overdrifte in plaets van voorgaende houten overgangh, nieuwelijck gemaect aen' de Ketelersbrugge, ende geresumeert de cedullen vant geen en elck tot het onderhoud ende andere lasten van den voors. houten overgang schuldich ende plichtich waren, hebben de plichtiche eygdommen ende yder vandien totte selve kosten gequytiseert ende quotiseren mitsdesen de heele op vijftien gulden ende de halve op seven gulden thien stuyvers; daarmede de Regeerders deselve vant onderhoud van de voors. overdrifte mitsdesen sijn ontheffende ende libererende ten ewigen dage; te collecteren dese tegenwoordige uytsettinge bij de respective deurwaarders, elck in heure qaurtieren enz.

12. Metinge van de straten, gemaect aen 't nieuwe werck bij de Ketelaersbrugge ende voorts vervolgens aen de eene zijde ten Spoeye waert ende aen de andere zijde nae Havick ende op de nieuwe brugge, ende omslach van de kosten, daertoe gegaen (opgenomen onder Resol. 12 juni 1643)

De voors. bestratingen, bestaende eensdeels in geheel nieuw werck ende anderdeels in reparatie ende melioratie van de oude strate, sijn bij pertinente affmetinge bevonden te monteren tesamen ter nombre van hondert vierentwintich roeden vier voeten, ende te bedragen nae overlegh van de onkosten boven 't zant, als hetwelck de stad uyt het heure daertoe gedaan heeft, ieder roede geheel nieuw werck tot seven gulden, ende voorsooveel alleenlijck gerepareert ende gemelioreert is, elcke roede tot vier gulden.

Hebbende nae de generale ordre van de stad daerinne te dragen de persoonen, hiernaes gespecificeert, respectivelijck de roet als bij hun uytgetogen, als:

Henrick van Veen sestien roeden negen voeten gemelioreerde straets à vier gulden de roede, monterende	66 - 10
Marten Codde cum suis seventien roeden twee voeten ut supra, facit	68 - 10
Idem sestien roeden seven voeten geheel nieuw-werck, ieder roede tot seven gulden, bedraecht	115 - 10
Henrick Martenss. vier roeden à vier gulden de roede	16
Jan Janss. seven roeden ut supra	28
Neeltgen Thymans drie roeden seven voeten ut supra	14
Cornelis Hermans ses roeden seven voeten ut supra	26
	334 - 10
Blijvende tot laste van de stad de overige veertich roeden den de roede, monterende	tot seven gulden 280
Ende dertien roeden tot vier gulden ieder roede	52
	332
Bedragende daerbeneffens 't sant, door de stad generalijck daertoe gedaen, de somme van	224
	556

Particulieren 't samen	334 - 10
De stad voor haerselven	556
	890 - 10

De Regeerders der stad Amersfoort, gesien de voorenstaende overslach van de kosten, gegaen totte straten, hierboven geroert ende geëxamineert de onderdeylinge vandien, bij hare gecommitteerden gedaen, arresteren deselve onderdeylinge in crachte deser, ordonnerende vervolgens de persoonen, geexprimeert bij 't voorenstaende besogne van deselve onderdeylinge, ende ieder vandien, hun aenpart, ter sommen respectivelijck daerbij uytgetogen, promptelijck op te brengen aen handen van Seger Lamberts, als totte collecte ende invorderinge vandien specialijck geauthoriseert zijnde, op poene van executie. Actum den V junii 1643.

13. Resolutie 3 augustus 1657

De Regeerders committeren de heeren Schaak, borgermeester, De Goyer ende Thiens, out-borgermeesteren, om de bueren ter weerszijde van de toegedempte graft bij Bloemendall voor haer te ontbieden, te hooren ende te induceren om 't midden vant pleyn aldaer te beleggen met klinckert, tot soodanige breedte, als Haer Ed. oordelen sullen, dienstigh ende bequaemst te sijn, ende voorts naer behooren hetselve plain te doen opschicken tot commodor en beter wandelingh en gebruyck.

14. Resolutie 7 maart 1670

Die Regeerders committeren bij dese de heren Mr. Ludovyck Thiens, out-borgermeester, Johan van Ommeren en Adriaen de Koninck, schepe-nen, omme te reassumeren Haer Ed. commissie in date den XIXen september 1664, om 't sant onder de boomtgens tusschen de Bloemendalse Binnenpoort ende St. Aechtenkerck aen de Cingel te doen verhoogen, het water bequamelijck te kunnen afleyden en meteenen te overleggen, hoe ende in wat voegen deselve plaets tot een wandelingh soude konnen worden geappropriert, wat omtrent soude kosten en waer die penningen gevonden en wie daertoe gehouden soudien sijn te contribueren.

15. Resolutie 9 mei 1670

De Regeerders etc. ordonneren alle de ingeseten en, wonende in de Muyrhuysen, uytkomende met haar erven opt sant tusschen de Bloemendalse Binnenpoort ende St. Aeghtenkerck, 't selve sant sodanigh te verhogen, dat het water loopt in de geut aan de Cingel, en dat binnen 2 maal 24 tigh uyren, op poene dat het door den exploicteur sal worden gedaen opt gewin van den Illen penninck meer.

GLASBLAZERIJ "DE GLASHUT" TE ISSELT (SLOT)

E. HEUPERS

In de tijd van 1732 tot 1765 heeft het Gerecht van Isselt bijzondere kon-takten met de glasblazers die onder hun jurisdictie vielen. Het doel waarom de toenmalige overheid zich hiermee bemoeide laat zich alleen maar raden en wordt jammer genoeg nergens vermeld. Er blijkt echter uit dat sommige glasblazers zich een buitenlands reisje konden veroorloven. Of tijdens hun afwezigheid een ander als hun vervanger optrad is ook niet bekend. Het is niet uitgesloten dat zij voor een tijdje vertrokken omdat de glasoven opnieuw moest worden opgebouwd. Van deze gelegenheid maakten zij gebruik hun familie in het buitenland te bezoeken.

Pas- of gesondbrief uitgereikt op en aan:

21 januari 1756 aan Jan Hendrik Becker, oud omtrent 33 jaren en aan Christoffel Wiegel, oud omtrent 23 jaren, beide blazers aan het Glashuijs, verklaarden voornemens te zijn op morgen vanhier te reizen naar Bloemberg in't Graafschap Lippe, en de laatste comparant nog verder naar Schornborn-dijk (lees: Schornborn Teich) in het Brunswijksche, de eerste naar zijn vrouw en kinderen en de andere naar zijn ouders en vrienden en vandaar weder te keren.

6 augustus 1757 aan Jan Hendrik Bekker, oud over de 34 jaar, die verklaarde voornemens te zijn op heden te zullen verreizen naar Duitsland en aan Johan Christoffel Jurgens, oud 20 jaar.

25 september 1758 aan Staats Looke, oud 41 jaar, aan Christiaan Kromsiek, oud 44 jaar, en aan Christoffel Wiegel, oud 27 jaar, voor een reis naar Barntrop in het graafschap Lippe alsmede naar Schornbornedijk in Brunswijk

8 augustus 1761 aan Johan Hendrik Bekker, oud 37 jaar, naar Bloemberg in het graafschap Lippe; Christiaan Scheffer, oud 29 jaar, naar stad Koestee, in Lippe, aan Johannes Lippert, oud 24 jaar, naar Karro in Mecklenburg; aan Christiaan Kromsiek, oud 48 jaar, naar Lippe, aan Jurrien Hendrik Wagenaar, naar stad Waren in Mecklenburg.

2 februari 1764 aan Christiaan Bekker, oud 26 jaar, naar Hamburg.

13 augustus 1768 aan Johan Jurgen Hohne, oud 40 jaar en aan zijn vrouw Christina Wolf, oud 30 jaar, voor een reis naar Duisburg.

6 juni 1771 aan Matthijs Kauffelt, oud 26 a 27 jaar, voor een reis naar Blomberg in Lippe.

6 april 1794 aan Coenraad Capel, voor een reis naar Blomberg in het vorstendom Lippe.

Rechterlijke archieven van Isselt

Hierin zijn opgenomen enige akten van ondertrouw van glasblazers die te Isselt werkzaam waren:
Op 4 maart 1735 Johan Frants Guntlag met Francisca Boekwalt.

3 maart 1749 Johan Matthias Grenert, meerderj: uit Osnabrugge, won: aan 't Glashuijs met Catharina van Hijsen. j.d. van Amersfoort.

3 maart 1749 Koert Ridderbos, meerderj: uit graafschap Lippe en won: op 't Glashuijs, met Dorothea Mulder, weduwe van Hendrik Hoff.

8-12-1751 Benjamin Gondelach, meerderj: uit het Meckelburgsche met Anna Catharina Heumen (Hohne) geassisteerd door haar vader Hendrik Heumen (Hohne)

8-6-1753 Jan Coenraad Guntlag, meerderj: van Brydenborn in 't graafschap IJsenburg? geassisteerd door zijn vader Johan Heinrich Guntlag met Anna Heuveling.

4-9-1757 Concent van Huwelijk Johan Georg Kouffelt, geboortig van Steel met Elsje Roenand, geboortig van Steel. Zijn 23-9-1757 in de Huwelijke Staat bevestigd.

6-4-1764 Johan Christiaan Scheffer, meerderj: geassisteerd door zijn goede vriend Christiaan Kromsiek met Elisabeth Heumen (Hohne) geassisteerd door hare moeder, Anna Catharina Giesen, weduwe Hendrik Heumen.

3-5-1766 tot Schepen en Buurmeester van Isselt aangesteld Matthijs Greyndert.

9 mei 1766 Ondertrouwd Johan Christoffel Jurgens, geboortig van Hellenthal in Brunswijk, thans woonachtig te Nijkerk, vertoonende een acte van concent van zijn vader Johan Jurgen Jurgens en bovendien geassisteerd door zijn goede vriend - Christiaan Becker, met Anna Catharina Greyndert, geassisteerd door hare moeder Judith Gundelach, weduwe van Justus Greyndert.

23 July 1766 Christiaan Nol, geassisteerd door zijne moeder Christina Elisabeth Zeijts, weduwe van Johan Diderik Nol met Catharina Sanders.

4 november 1744 Huwelijk van Jan Juriaan Smit, j.m. van Swerin, wonende aan't Glashuijs onder desen gerechte met Sophia Charlotta Uytshof j.d. van Minden, wonende te Amsterdam.

3 september 1748: Hans Jacob Hagen, meerderj: j.m. geboortig van Mecklenburg. won: alhier, aan 't Glashuijs en in deese geassisteerd met Hans Hendrik Wolbrand en Hendrik Hoff, sijne goede vrienden, die affermeerden dat de voornoemde Hans Jacob Hagen, diegene is daar hij sig voor opgeeft met Margaretha Maria Schonbergen, meerderj: dochter, won: te Amersfoort, indese geassisteerd, vermits de ouders dood zijn met hare broeder Evert Schenbergen.

28 maart 1771 Matthijs Greyndert, weduwnaar van Catharina van Huijsen, met Elisabeth Loeff, te Amersfoort, dochter van Geurt Loeff en Margaretha Cozijnen.

8 november 1772 Matthijs Kauffelt, vertoonende een acte van concent van zijne ouders Matthijs Kauffelt en Christina Kunkels, wonende te Blomberg; met Maria Wilhelmina Greyndert, dochter van Matthijs Greyndert.

17 mei 1778 Johan Juriaan Beurs, geassisteerd met zijn goede vriend Willem Karssemeijer, met Johanna Judith Smit, minderj, bijgestaan door hare moeder Sophia Charlotta Oethoff, weduwe van Jurrien Smit.

16 maart 1780 Christiaan Greyndert meerderj; geassisteerd met zijn oom Matthijs Greyndert, met Maria Wasmoeht, won: te Amersfoort, bijgestaan door haar vader Olof Wa (s) moeth.

25-5-1781 Johan Georg Gondlag, meerderj: uit Mecklenburg, geassisteerd door Matthijs Kouffelt, met Jannetje Snijder, geassisteerd door haar vader Arnoldus Snijder.

21 sept. 1781 Mathijs Greyndert, meerderj: wiens ouders dood zijn, geassisteerd met zijn broeder Christiaan Greyndert, met Elisabeth Harskamp, weduwe van Marten van 't Klooster, beide te Isselt.

25 dec, 1782 Jan Ferdinand Nol, meerderj: verklaarende geen ouders meer in leven te hebben, geassisteerd door zijn goede vriend Matthijs Kouffelt, met Maria Louisa Booms, meerderj: verklarende geen ouders meer in leven te hebben, bijgestaan door Jurrien Heumen haar goede vriend beide wonende onder de heerlijkheid van Isselt.

Januari 1784 Johan Juriaan Beurs, weduwnaar van Johanna Judith Smit, met Anna Elisabeth Westenberg, meerderj:

24 sept. 1784 Johannes Rugenberg, meerderj: geadsisteerd met zijn goede vriend Matthijs Kouffelt, die uit naam van de vader Anthony Rugenberg concent ontvangen heeft tot het huwelijk met Anna Christina Kromsiek, minderj: wonende onder de gerechte van Emiclaar (Hoogland) bijgestaan door hare moeder Maria Bolderdijk, weduwe van Johannes Frederik Kromsiek.

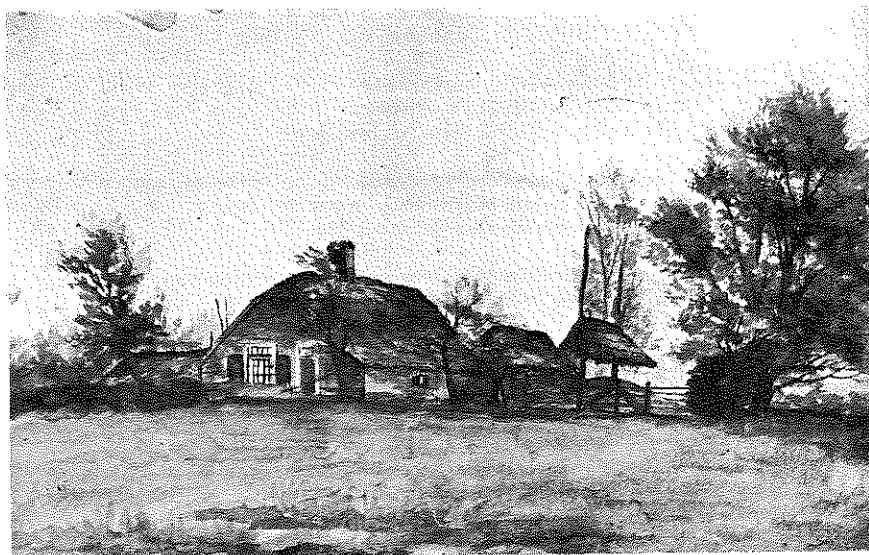
5 okt. 1784 Andries Greyndert, meerderj: ouderloos, geboortig en woonachtig onder dese gerechte, gead: met zijn zwager Matthijs Kouffelt en zijn neef Matthijs Greyndert, met Catharina Owaan, meerderj: geboortig van Boekholt, inwagende concent van hare moeder Dorothea Henneberg weduwe van Jacobus Owaan.

14 april 1786 Hendrik Gonlag, meerderj: en ouderloos, geboortig en wonende onder deze gerechte, geads: met Matthijs Coufelt, Buurmeester, met Elisabeth Harskamp, laats (sic!) weduwe van Matthijs Greyndert, geboortig te Leeuwarden in Vriesland, doch thans wonende onder dese gerechte., geads: door Christiaan Greyndert.

Concent verleend op 29 april 1786 tot het huwelijk van Johan Ernst Gobbet met Margaretha Kromsigt, weduwe van Jacob Kerk....? te Nijkerk.

9 augustus 1786 Johan Jurien Beurs, laatst weduwnaar van Johanna Elisabeth Westenberg, geboortig te Donneer met Hermina Bakhuijsen, laatst weduwe van Hendrik Sleger....? de bruid won: te Amersfoort.

20 mei 1791 Christiaan Hendrik Boute, geboortig in 't graafschap Bikkeborgh of Bippe (lees: Lippe) minderj: niet wetende of zijn vader nog in levende lijve is, wonende op de glasblazerij onder de heerlijkheid Isselt, geads: met Matthijs Coefelt als goede vrind met Maria Wilhelmina Karssemeyer, minderj: geads: door haar vader Wilhelmus Karssemeyer geboortig en wonende op de glasblazerij en getrouwd op de Huyse van de glasblazerij op 12 juni 1791.

Boerderij "De Glashut" te Isselt, ca. 1885; waterverfschilderij van onbekende (foto door Th. Hendriksen, te Amersfoort). In bezit van J. Hoegen, te Amersfoort.

3 aug. 1793 Johan Hendrik Abraham Caufelt, minderj: wonende onder Isselt geboortig van Konigsteel, vertoonende concent van zijne moeder weduwe Anna Elisabeth Caufoult met Maria Catharina Owaan, weduwe van Andries Greynderts, woonende onder Isselt, geboortig van Boekholt.

29 juli 1803 concent verleend tot het huwelijk van Matthijs Jurgens met Jacoba van den Heuvel.

20 mei 1804 Frederik David Knobel, meerderj: j.m. geboren te Haarlem (op de glasblazerij aldaar) met Christina Kauffelt, minderj. dochter van Matthijs Kauffelt en Maria Greynders.

10 juni 1806 Johannes Knobel, meerderj: geboren en woonende onder dese gerechte. geads: door zijne moeder Metje Jansen, weduwe Knobel met Maria Catharina Heymesen.

6 maart 1807 Albert Beurs, minderj: geboren en woonachtig onder de gerechte van Isselt, geads: door zijn vader Jurien Beurs, met Petronella Geynen. minderj. dochter woonachtig binnen Amersfoort, geads: door haar vader Simon Geynen.

6 aug. 1807 Matthijs Beurs, geboren te Isselt, zoon van Jurien Beurs met Sara Sara Gondelacht, minderj: dochter van Johan jurgens Gondelach.

Het juiste aantal glasblazers die te Isselt hebben gewerkt is aan het eind van de 18e eeuw niet precies meer vast te stellen, daar zij waarschijnlijk beurtelings te Nijkerk in de glasblazerij werkten en dan weer te Isselt. Hieronder een lijst van personen, die zowel te Isselt als te Nijkerk werkzaam waren. Hierbij zij opgemerkt dat de betreffende lijsten allerminst volledig zijn.

Evert Schenkerbergen
Johan Jacob Scheffer
Johan Gondelach
Nicolaas Wentzel
Jan Jurgens Henne
Johan Jurgens Mallaga
Johan Georg Almendinger
Johan Frederik Lange
Johan Adam Wygand
August Muller

Christiaan Brouwer (Brauer)
Johan Frederik Kromsiek
Johan Frederik Carssemeijer
Johan Joachim Malga
Lodewijk Scheffer
Frederik Willem Karssemeijer
Christiaan Smit
Willem Smit
T.D. Gondelach

Vervolgens de namen van glasblazers die te Nijkerk c.q. Isselt hebben gewerkt met achter hun naam het tijdvak waarin zij te Nijkerk werkten.

Johan Jurgens Beurs; 1779, 1780, 1781 en 1784
Johan Georg Gonlag; 1781 en 1786
Johan Jurgens Gonlag 1787 en 1792
Christiaan Greinder 1781, 1783, 1786, 1788 en 1791
Matthijs Greinders 1783
David Knobel 1784, 1787, 1791, 1793, 1797
Casper Stol 1784
Drik Jurgens 1784
Jan Andries Greynder 1785, 1787 - 1788 en 1790
Johan Christoffel Jurgens 1786 en 1790
Johannes Rugenberg 1787, 1790, 1792, 1795, 1797, 1799 en 1802
Johannes Wolff 1787

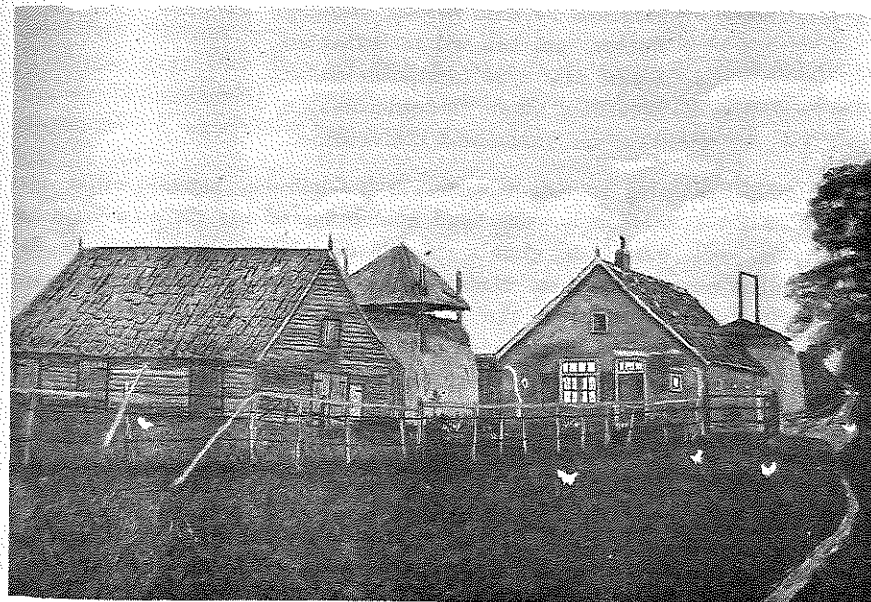
Johan Wilhelm Henne 1788, 1791, 1793 en 1796
 Ernst Goebel 1790, 1792, 1795, 1798, 1803 en 1805
 Adam Wijgant 1790
 Johan Jurgen Hoff 1791, 1793 en 1796
 Johan Christiaan Boete 1791, 1794, 1796 en 1810
 Carel Gondelach 1792, 1794, 1797, 1799, 1802, 1804 en 1807
 Johan Jurgen Scheffer X Johanna Catharina Schlieker 1792
 Johan Georg Schlieker X Susanna Schrader 1797
 Heinrich Kauffelt 1793, 1795, 1797 en 1800
 Jeremias Magin X Clara Henriëtte Schlieker 1799
 Jacob Willem Rosbach 1800, 1803, 1805 en 1806
 Johan Jurgen Malgha 1802 - 1806
 August Frederik Muller 1804 - 1806
 Frederik Knobel 1804, 1807, 1808 en 1810
 Heinric Knobel 1805
 Johannes Martinus Knobel 1806 en 1809
 Dirk Jurlings 1810
 Jacobus Ruggenberg 1810
 Albert Beurs 1810

Johan Christiaan Mentz 1811. Afkomstig uit Windau
 De vrouw van laatstgenoemde was Catharina Elisabeth Mulder. Zij was geboren op de glazblazerij te Makkum (Friesland).
 Te Nijkerk trouwden op 30 juni 1797 Christiaan Sliker van Rotterdam met Trijntje Kornélissen.
 Op 24-9-1775 Johannes Fitski, wedn. van Northeim in Hannover met Antje Jans. Fitski werd "de Annoversman" genoemd. Nazaten van het geslacht Fitski woonden aan het einde van de 19e eeuw nog te Soest.
 Van glasblazers waren zij kooplieden geworden; als beroep wordt vermeld: "veekoopman".
 Christoffel Mulder glasblazer gaf op te zijn geboren te Harlingen. Dit betekent echter dat hij in deze gemeente Luthers was gedoopt. Zijn ouders woonden aan de glasblazerij te Makkum, alwaar hij zeer waarschijnlijk is geboren.
 Op 15 juli 1803 treden te Nijkerk in het huwelijk Hendrik van Domselaar met Margaretha Gonlag, geboren te Nijkerk. Van Domselaar kwam van Vuren - Dalem.

Hoezeer de verschillende glasblazersfamilies aan elkaar zijn geparenteerd blijkt na 1811 wanneer regelmatig en vrij nauwkeurig, geboorten, huwelijken en overlijden worden ingeschreven in de Registers van de Burgerlijke Stand.

Gehuwd 13 sept. 1818 Carel Lodewijk Bats 25 jaar, Vader Frederik Bats; Moeder Maria Elizabeth Smits met Maria Catharina Kauffeld, weduw van Johannes van Wageningen, dochter van Matthijs en van Maria Wilhelmina Grijnders. (De familie Bats was afkomstig uit Paderborn (Dld.).
 1 dec. 1820 Gehuwd Johannes Christoffel Jurgens, 34 jaar, zoon van Christoffel Jurgens, overleden te Isselt, begraven in de Lieve Vrouwe Capel op 20-10-1793 en van Anna Catharina Grijnders te Isselt, met Geertruij van der Heijden, 24 jaar, dochter van glasblazer Martinus van der Heijden en van Maria Gouw, wonende te Isselt. Getuige: Willem Kauffelt.
 Huwelijk op 10 juni 1824 Willem Cauffeld, circa 31 jaar, glasblazer, geboren te Isselt, zoon van wijlen Matthijs Cauffeld en van Maria Wilhelmina Grijnders, met Jannigje Iepenburgh.
 Gehuwd 29 januari 1832 Johannes Ernst Wiegel, 48 jaar, glasblazer, geboren te Leerdam (Hervormd gedoopt aldaar) wonende te Isselt, zoon van Johan Antonie en van Johanna Magdalena Roelands, met Waltere de Groot, 28 jaar, geboren te Nijkerk.

Geboren 15-7-1811 een kind van Frederik Knobel en Willemijntje Smit. Getuigen: Jan Gondelacht; Matthijs Kauffeld. 72 jaar, geboortig van Dungenberg, meesterknecht van de glasfabriek.
 Geboren 10-4-1812 een kind van Johannes Knobel en Maria Catharina Hijmes. Getuigen: Ernst Jurgens en Jan Gondelach, glasblazers.
 Overleden 9-7-1812 Johannes Knobel, 34 j. glasblazer, geboren te Edam, man van Maria Catharina Hijmes. Aangevers: Abraham Kauffelt en Ernst Jurgens, glasblazers.
 Overleden 9-1-1813 Dorothea Grijnders, geboren binnen deze gemeente, oud 27 jaar, dochter van wijlen Andries Grijnders en Catharina Owaan. Aangevers: Abraham Koevelt, stiefvader, Hannes Jurgens.
 Overleden 22 dec. 1824 Jan Gondelach, 73 jaar, buiten beroep, gewoonde hebbende op de Glashut, zoon van Jan Gondelach en Jannetje Snijders.
 Geboren 24-2-1815 Jan Hertel, zoon van Hendrik Jacob Hertel en Dina van Wageningen.
 Geboren 13-7-1816 kind van Johannes Christoffel Jurgens en van Geertruuy v. d. Heyden.
 Geboren 18-6-'24 een kind van Frederik David Knobel, opzichter op de glasfabriek en van Christina Kauffeld.
 Geboren 13-6-1825 een kind van Frederik David Knobel, metselaarsknecht op de Glashut en van Christina Kauffeld.
 Getrouwd te Soest 26-11-1815 Johannes Harmen Karrsmeijer, geboren 1783, glasblazer te Isselt met Coba van Baren.
 Uit dit huwelijk vijf kinderen, allen te Soest geboren.
 Ernst Goebel trouwde 29-9-1818 te Soest, geboren 1789 te Amersfoort, Luthers gedoopt, glasblazer, zoon van Ernst en van Margaretha Kromsiek, met Eva Lammertse geboren 1786 te Soest, Rooms-Katholiek.
 Jan Knobel geboren 15-12-1793 te Amersfoort, zoon van David Knobel en van Metje Janse de Vries, trouwde 6 augustus 1820 te Soest met Merritje Bebbber.

Boerderij "De Glashut" te Isselt, kort vóór de sloping in 1952; schilderij van J. Hoegen, te Amersfoort (foto door Th. Hendriksen, te Amersfoort). In bezit van J. Hoegen, te Amersfoort.

Hier eindigen de officiële gegevens betreffende de glasblazers te Isselt waaruit duidelijk is komen vast te staan dat zij op of in de nabijheid van de Glashut woonden, waar zij waren geboren en getogen en ondanks een zwervend leven daar kwamen te overlijden. In het jaarverslag van "Flehite" over 1894 wordt een kort overzicht gegeven over de glasfabriek en vinden wij vermeld:

"De gebouwen bestonden uit een fabriek met woonhuis. Rondom de fabriek waren onderscheiden arbeiderswoningen. De hoofdingang werd gevonden tegenover de hofstede: de Platluis 1)". Na 1833 komen geen namen meer voor van glasblazers in de Registers van de Burgerlijke Stand te Soest, zodat kan worden aangenomen dat omstreeks die tijd de Glashut zijn werkzaamheden staakte en werd opgeheven. Hiermee kwam een einde aan een bloeiend bedrijf waaraan de vurige patriot en dichter Pieter Pijpers in "Eemlandsch Tempe" een geestdriftig vers wijdde 2).

De Glasblazerij

Gloeit en dampt gy niet aldus,
Hékla? gy, Vesuvius?
Laat ons oog zich vrij vergasten,
En ons hart van zorg ontlasten,
Eer men deeze vuurzee blussch
Geen Ciklopen, maar Bachanten
Vaders Libers Lyftrawanten,
Juigchen by dien rooden gloed;
Bachus, om hen wil te onthaalen,
Blaast dáár zyne feestpokaalen,
Breekbare vaten, vreugdeschaalen,
Voor zyn flonkerend druivenbloed.

De officiële benaming voor de fabriek was 't Glashuijs, hetwelk blijkt uit verschillende bescheiden; de volksmond echter veranderde dit mettertijd in "de Glashut" ook omdat de glasblazers zelf de fabriek niet anders als de "Hütte" zullen genoemd hebben. Nadat het bedrijf zijn poorten had gesloten treffen wij Isseltse glasblazers aan in andere plaatsen in de buurt. Vooral Loosdrecht was in trek en het is niet al te gewaagd te veronderstellen, dat juist de fabriek te Loosdrecht en die te Nieuwer-Amstel het waren, waardoor Isselt de concurrentie niet kon volhouden en men er noodgedwongen mee moest ophouden.

Het trekken van de eene plaats naar de andere door glasblazers in die tijden was niets bijzonders.

In vooraangaande eeuwen waren zij vaak immigranten die zich in Europa verplaatsten van stad naar stad en van dorp naar dorp trokken, overal waar de arbeid hen riep en hun vakbekwaamheid op prijs werd gesteld. Door dit trekkend leven hadden zij een eigen aard en karaktereigenschappen gekregen, waardoor zij zich onderscheidten van anderen. Hun arbeidzaamheid en

stug volhouden ondanks tegenslagen zijn twee typische kenmerken van een glasblazer. Doch waar zij ook neerstreken, zij gevoelden zich één grote familiegroep, lotsverbonden met alle anderen, die hetzelfde beroep uitoefenden. Zij hielden hun eigen trekdieren, hielden schapen om aan vlees te komen, bakten het brood zelf en deden alles terwille van hun gemeenschap. Onderling huwden zoons en dochters, weduwen en weduwnaars, waardoor de oude beroepsbanden werden aangehouden. Overal in ons land waar glasblazerijen waren of zijn gevestigd komen de namen voor van glasblazers die eeuwenlang dit beroep doorgaven aan na hen komende generaties. Vroeger veelal vreemdelingen en als zodanig door de overheid behandeld, zijn zij in de loop der tijden Nederlander geworden en hebben zich hier weten aan te passen. Thans zijn vele van hun namen ontdaan van het vreemde tintje en zijn het Hollands klinkende namen geworden die zich in niets van andere onderscheiden. Voor Amersfoort, Soest en Nijkerk zijn het nu nog geen onbekende familienamen met een vertrouwde klank.

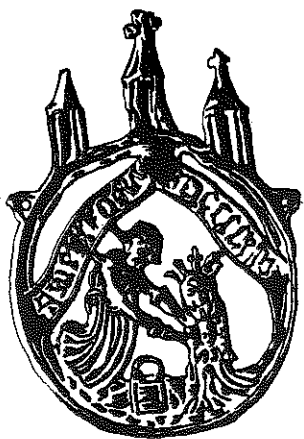
1) Jaarverslag "Flehite" 1894 bladz. 17.

2) Pieter Pypers "Eemlandsch Tempe" Amsterdam 1803.

Naschrift

De voornaamste gegevens alsmede de technische uiteenzetting aangaande het bedrijf en het glasblazen werden ons welwillend verstrekt door de oud-glasblazer J. J. Slieker, Treubstraat 11b, te Rotterdam met het recht van publicatie, waarvoor wij hem zeer erkentelijk zijn en vanaf deze plaats onze dank brengen.

Verder gaat onze dank uit naar de heer D. H. Huygen, oud-conservator van de Oudheidkundige Vereniging Flehite te Amersfoort voor zijn aanwijzingen en het verstrekken van gegevens en litteratuur betreffende "De glashut" te Isselt.

HET AMERSFOORTSE PELGRIMSTEKEN J. KEMPERINK.

Enkele maanden geleden opende Van Baal's Gereedschapsmakerij N. V. te Amersfoort een nieuw bedrijfspand aan de Koppelweg. Bij die gelegenheid stelde de burgemeester van Amersfoort een stempelmachine in werking, die een kleine plaquette sloeg, welke aan de aanwezigen als herinnering werd meegegeven. Deze plaquette brengt een historie van eeuwen her weer in het heden terug. Ze is een naslag van het pelgrimsteken der middeleeuwse Amersfoortse Vrouwevaart en zal nu dienst doen als souvenir van Amersfoort.

De Vrouwevaart dateert uit het midden der 15e eeuw. Omstreeks Kerstmis van het jaar 1444, zo vertelt het verhaal, werd Griet Albert Ghisen die in Amersfoort in dienst was, in de nacht in een visioen aangezegd, dat in de stadgracht buiten de Kamppoort een Mariabeeld onder het ijs in het stromende water stond en dat zij het eruit moest halen. Eerst na een driemaal herhaalde vermaning deed ze het "ende in dier stede, daer men water putte, daer vant sij 't voorseyde Marienbeeld". Daags voor Kerstmis gaf zij het aan haar biechtvader die het op Sint Stevensdag, zaterdag 26 december, naar de Sint Joosten- of Lieve Vrouwekapel bracht, "daer vannabij en van verre veel personen in pilgrimatie zijn gecommen ende veel mirakelen geschiedt". Nu werd ook bekend waar het beeldje vandaan kwam. In dat jaar 1444 was een jong meisje uit Nijkerk, Geertgen Arents, ingetreden in het Agnietenklooster te Amersfoort. Ze had een klein, eenvoudig Mariabeeldje bij zich, waarvoor ze zich, dicht bij het klooster gekomen, schaamde. Ze wierp het daarom in de gracht. Bij het horen van de vele mirakelen bekende ze wat ze had gedaan.

Al spoedig kwamen van alle kanten de pelgrims, aan hun ex-voto's herinnert nu nog de Krankeledenstraat. In 1445 had de oud-procuratrix van het Agnietenklooster, Geertruyd Willems, een visioen waarin Maria haar wens openbaarde, dat van de offergelden der pelgrims een hoge toren zou worden gebouwd. Zo ontstond de Lieve Vrouwetoren.

Het hele verhaal werd door de biechtvader van het Agnietenklooster nog binnen een halve eeuw na het gebeuren in zijn kroniek opgetekend, toen de vindster van het beeldje nog in leven was en in het klooster nog enkele zusters woonden die het voorval van nabij hadden beleefd 1)

Het was in de middeleeuwen gebruik, dat de pelgrims van de bedevaartsplaats waarheen ze trokken op hoed of mantel een pelgrimsteken meedroegen, voor iedere plaats verschillend. Voor Santiago in Spanje was dit een schelp en omdat Santiago misschien wel het beroemste pelgrimsoord was, werd de schelp op de hoed het gewone pelgrimsteken. We zien deze dan ook op middeleeuwse schilderijen telkens afgebeeld. Deze pelgrimstekens waren van tin of lood, niet kostbaar en erg kwetsbaar. Ze zijn dan ook gewoonlijk verdwenen.

Daarom was het een verrassing, toen de Frankfurter hoogleraar Kurt Köster in een uitvoerige studie over pelgrimstekens het voortbestaan bekend maakte van een pelgrimsteken der Amersfoortse Vrouwevaart 2). Het had deel uitgemaakt van de collectie Verster en berust nu in het museum Boymans-Van Beuningen te Rotterdam. Het stelt de vondst van het mirakelbeeld voor, gevat binnen een cirkelvormige rand, die bekroond is met drie torentjes en waaraan twee driehoekige oogjes zitten voor de bevestiging op hoed of mantel. Op een banderol staat de naam Amersfoort en het jaartal 1445. Het is een wonder, dat het tere ding door de eeuwen zo gaaf is gebleven, alleen de kruisjes op de torens zijn gedeeltelijk verdwenen. Juist omdat het in deze vorm zo broos was, is de moderne naslag als plaquette uitgevoerd.

Nog even iets over het jaartal. Op het eerste gezicht leest men hier 1414, er staat immers MCCCCXIV. De middeleeuwer gebruikte echter voor zijn Romeinse cijfers bijna nooit hoofdletters, het streepje voor de V stelt dus een L voor. Bovendien zou in die tijd 14 gewoonlijk XIII geschreven worden. Er staat dus geen 1414, maar 1445. Dit ziet niet op het jaar, waarin het pelgrimsteken werd vervaardigd, maar op het jaar waarin de openbare verering begon. Dit gebeurde volgens de kroniek op zaterdag 26 december 1444, en dit moet absoluut 1444 zijn, want in dat jaar viel 26 december op een zaterdag, niet in de jaren ervoor of erna. Waarom dan 1445 op het pelgrimsteken? Dit vindt zijn oorzaak in het jaarbegin. Naast het gewone nieuwjaar op 1 januari begon men in de Middeleeuwen het nieuwe jaar soms officieel met Kerstmis, met Pasen of met Maria Boodschap (25 maart). In 1310 werd op een synode te Keulen beslo-

1) Het verhaal is te vinden in het excerpt der kroniek van het Agnietenklooster, dat Johan van Ingen in de 17e eeuw maakte. Archief v. d. Gesch. v. h. aartsb. Utrecht 74 (1956), p. 42-44. Over de schrijver en de datering van deze kroniek J. H. P. Kemperink. A. A. U. 73 (1955), p. 221-231.

2) Kurt Köster, Pilgerzeichen-Studien in: Bibliotheca docet, Festgabe für Carl Wehmer. A'dam 1963, p. 77-100.

ten, dat men binnen het aartsbisdom, de kerststijl zou toepassen, m.a.w. het jaar met Kerstmis zou laten beginnen 3). In het bisdom Utrecht werd dit besluit door de geestelijk autoriteiten direkt uitgevoerd, hoewel de gewone man het jaar rustig met 1 januari begon. En volgens de kerststijl gold 26 december 1444 dus al als 1445.

Zo gaat het moderne souvenir van Amersfoort, zoals de moderne V.V.V. het in circulatie brengt, terug op een middeleeuws gebeuren, op hetzelfde voorval, waaraan ook de hoge Lieve Vrouwetoren, die het stadssilhouet van Amersfoort beheerst, zijn ontstaan te danken heeft.

Kroniek

In het Maandblad van Oud-Utrecht, jrg. 39 (1966), no. 3, blz. 20-22, vertelt E. Heupers, onder de titel Wat oude tegels vertelden, over de bijenteelt te Soest en omstreken en wat daarmee samenhangt.

In hetzelfde nummer (blz. 23) wordt gewag gemaakt van de oprichting te Amersfoort op 30 december 1965 van de "Stichting voor de Eemvallei", op initiatief van de Oudheidkundige Vereniging "Flehite" en met medewerking van de Vereniging "Oud-Utrecht", de Oudheidkundige Bond, de A.N.W.B. en talloze andere lichamen, die iets uitstaande hebben met de harmonische ontwikkeling van het genoemde gebied (woon-, arbeids-, recreatiemogelijkheden, behoud van culturele, landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden enz.).

Op blz. 24 van dit nummer wordt iets vermeld over de boerderijnaam "De Blaauwe Schorteldoek", tussen Zeist en De Bilt. Dit onderwerp wordt ook nog aangeroerd in no. 4, blz. 31 (W.L. van Nieuwenhuisen).

No. 5 van dezelfde jaargang bevat een artikel van Aleid van de Bunt: over De laatste Reede van Amerongen, t.w. Lady Elisabeth Mary Villiers geb. Van Reede (1821-1897), naar wie het Elisabethschooltje te Amerongen (1877) is genoemd, een Christelijke bewaar-, naai en breischool, waarvoor zij de eerste steen legde. Naar aanleiding van de sloping van dit schooltje gaat de schr. nog eens de lotgevallen van deze laatste telg van een bekend geslacht na.

Gens Nostra, jrg. 21 (1966), no. 7, blz. 240-247, bevat een voor onze goww zeer belangwekkend artikel van de hand van S. Laansma, De Roffelaar en het geslacht Van Droffelaar. Het opstel handelt over de hofstede "De Roffelaar" te Woudenberg, waaraan twee onderling niet verwante geslachten hun naam ontleen. Van deze beide families worden stambomen gegeven, teruggaande tot resp. ca. 1600 en ca. 1700.

Van iets andere aard maar toch met het voorgaande verwant, is een artikel van dezelfde auteur in hetzelfde blad, zelfde jaargang, no. 8, blz. 277-279, Archivalia met betrekking tot Renswoude. Het geeft een opsomming van archivalia, aanwezig op het Rijksarchief te Utrecht, in de Hervormde Kerk te Renswoude, onder particulieren ter plaatse, alsmede literatuur, waarbij ook een boekje van de schr. wordt aangekondigd ("Uit de historie van Renswoude", drukkerij en boekhandel van Hardevelt te Vee-

nendaal). Een leerzaam voorbeeld, hoe men een onderzoek op het gebied van plaatselijke geschiedenis en genealogie systematisch moet aanpakken!

Touwtrekken om een dominee anno 1675, strijd tussen Amersfoort en Harlingen, luidt de titel van een artikel door C.D. Goudappel in De Reformatie, weekblad voor de ontwikkeling van het gereformeerde leven, jrg. 41 (1966), no. 45 (20 aug.), dat een interessant verslag geeft van de strijd tussen de stadsbesturen en kerkeraden van Amersfoort en Harlingen, uitgevochten voor de classicale vergadering te Amersfoort en de Particuliere Synode te Utrecht.

De inzet werd gevormd door Ds. Everardus Nappius die, een paar maanden tevoren bevestigd te Amersfoort, een beroep naar zijn vaderstad Harlingen wilde aannemen.

Het Verslag omtrent de toestand van het Gemeente-archief van Amersfoort gedurende het jaar 1965 (Amersfoort, 1966), door de gemeentearchivaris uitgebracht aan het college van Burgemeester en Wethouders van genoemde gemeente, bevat een kort verslag van de pogingen, door de schr. ondernomen om tot een betere bewaring der oude gemeentelijke archieven te komen. Voorts gegevens over o.a. inventarisatiewerkzaamheden, uitgaven van in de archiefbewaarplaats berustende bescheiden (literatuur over Amersfoort), aanwinsten van de archiefbibliotheek en het door particulieren van het archief gemaakte gebruik.

In de Amersfoortse Courant ontmoeten wij weer een van de voortreffelijke artikelenreeksen van E.J. Demoed, thans over Een eeuw gezondheid en ziekte in Amersfoort (21, 26 juli, 2, 12, 24 augustus 1966). Evenals Demoeds vroegere opstellen over woningbouw (1959), nijverheid (1961) en milieuverzorging (1965) in hetzelfde dagblad vormen deze artikelen een ideale combinatie van wetenschappelijke nauwgezetheid en prettige leesbaarheid. De schr. behandelt de periode 1830-1930 (eerst vanaf 1830 zijn statistische gegevens voorhanden), doch geeft eerst een uitvoerige inleiding over de voorafgaande eeuwen, waarbij pest en melaatsheid, leprozenhuis, gasthuizen en chirurgijns ter sprake komen. Het eigenlijke onderwerp, gebaseerd op Gemeenteverslagen, rapporten van de plaatselijke Gezondheidscommissie, een uitvoerig geschreven rapport van Dr. H.J. de Rooy (op Gem. archief) uit 1861 en andere bronnen, omvat boeiende beschouwingen over bevolkingsgroei, geboorte- en sterftecijfers, kindersterfte, kinderarbeid, besmettelijke ziekten (vooral cholera en pokken) enz. enz., dit alles toegevoegd door vergelijkingen met het landelijke gemiddelde uit die tijd en met de recente toestand. In de laatste aflevering komt de gezondheidszorg aan de orde: de toestand van de "geneeskunst", artsen, heel- en vroedmeesters, apothekers, wier namen en jaren van vestiging zoveel mogelijk worden vermeld.

In hetzelfde blad (11, 23 juni, 7 juli) bevindt zich een interessant artikel over De Kamperbuitenpoort te Amersfoort, die in de vorige eeuw is afgebroken. De schrijver, Drs. H. Halbertsma, heeft dit onderwerp aangeroerd naar aanleiding van de opgravingen aldaar, verricht door een archeologische werkgroep van de Oudheidkundige Vereniging "Flehite", ter gelegenheid van de wegverlegging ter plaatse. De reeks bevat ook een uitvoerige inleiding over de geschiedenis van muren, wallen en poorten der stad.

Eveneens in de Amersfoortse Courant zet A.J. Bruynooge zijn artikelreeks voort over De geschiedenis van het Bergkwartier (27 april, 31 mei, 10, 21 juni), met weer vele verklaringen van straatnamen en historische uitbreidingen. In de nummers van 26 juli, 3, 6, 10, 23 augustus 1966 komen Zonnehof en omgeving aan de beurt.

3) R. Fruin, Handboek de Chronologie. Alphen a.d. Rijn 1934, p. 56.

In "Het Gulden Vlies", huisorgaan van de N.V. Sijetfabrieken P. Clos en Leembruggen te Leiden, jrg. 1966, no. 1, blz. 13-14, staat een artikel van J. Reeskamp over Amersfoort bezit nog een volmolen (nl. aan de Koppelpoort).

Ons Jonge Platteland, officieel orgaan van de Nederlandse Christelijke Plattelands Jongeren Bond, jrg. 28 (1966), no. 6, dat geheel aan de provincie Utrecht is gewijd, bevat artikelen over Birkhoven, Stichtse kastelen en buitenplaatsen, Amersfoort, veranderde en veranderende stad enz., alles met fraaie foto's.

Zeerlezenswaardige Parochiegids 1966 van de St. Franciscus-Xaveriusparochie der R.K. Kerk te Amersfoort. Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Kerk dezer parochie aan 't Zand schrijven de pastoor-deken G.C.M. van Leer en H.A.M. Kuiper over de geschiedenis van de Kerk, wat vele interessante bijzonderheden oplevert.

In het Maandblad van Oud-Utrecht, jrg. 39 (per abuis genummerd 36) (1966), no. 10, blz. 77-79, deelt E. Heupers enige wetenswaardigheden mede over Soester knollen, een koninklijk gerecht. Hoewel deze knollen hoofdzakelijk als veevoeder werden gebruikt, schijnen zij in het verleden als een lekkernij te zijn beschouwd, ook door aanzienlijke lieden: zij vormden zelfs het lievelingsgerecht van Koning Willem I.

In dezelfde jaargang, no. 12, blz. 89-91, is herdrukt een artikel uit de Utrechtsche Courant van 8 oktober 1806, houdende een verslag van het Bezoek van Lodewijk Napoleon aan het huis Sparrendaal te Driebergen op 5 oktober 1806.

In het eerste nummer van de 40e jaargang van hetzelfde maandblad (1967) geeft de waarnemende redacteur J.W.V. van Campen een kort overzicht van de veertigjarige geschiedenis van dit levendige en interessante blad van de vereniging "Oud-Utrecht".

Het jaarboekje van "Oud-Utrecht" over 1966 verraste ons weer eens met een aantal waardevolle en instructieve bijdragen, waarbij het oostelijk deel der provincie Utrecht in ruime mate aan zijn trekken komt.

Het uitvoerige artikel van W. van Iterson, De bisschoppelijke tafelhoederen in het Nedersticht (blz. 27-53), handelt over de goederen en inkomsten der Utrechtse Kerk, die in de loop van de 12e eeuw van die van het Dompapittel werden afgesplitst om te dienen tot onderhoud van de bisschoppelijke hofhouding. Veler dezer goederen waren gelegen in de gouw Flehite.

Van groot belang is het opstel van C.A. van Kalveen over Het inwonertal van Eemland ca. 1500 (blz. 67-73).

De schr. is er voor het eerst in geslaagd, op grond van een kohier van het Huisgeld van Eemland uit het archief der Staten van Utrecht, daterend van ca. 1514, bij benadering het bevolkingsgetal van genoemd gebied te berekenen. Helaas moest de stad Amersfoort, die meende, niet tot het opbrengen van deze belasting gehouden te zijn, met haar rechtsgebied (vrijheid) buiten beschouwing blijven. Op grond van het huizenbezit kon de schr. ook enige voorzichtige conclusies trekken over de welstand der bewoners van de verschillende dorpen.

Eengrensgeschil tussen Amersfoort en Soest, door E. Heupers (blz. 91-98) handelt over de onenigheden tussen beide plaatsen over de gebruiksrechten op de woeste gronden (markegronden), gelegen op de grenzen van hun rechtsgebieden, waarbij ook Zeist en Leusden werden betrokken. De schr. heeft hiertoe in hoofdzaak bronnen uit het Soester archief gebruikt. Op het Gemeentearchief te Amersfoort bevinden zich ook bescheiden, die tot in de zestiende eeuw teruggaan.

Een artikel over Het gezelschap Natura van M.H.F. Westenbrink-Van Efferen (blz. 119-136) heeft slechts zijdelings met onze landstreek te maken. Het dient hier echter vermeld te worden omdat de feitelijke oprichter van genoemd gezelschap, prof. P. Harting, hoogleraar in de zoölogie te Utrecht (1843-1882), zijn laatste levensjaren te Amersfoort heeft doorgebracht (zie ook dit blad, jrg. 1, no. 2); maar bovenal omdat deze vereniging van hoogleraren en studenten in de natuurwetenschappen bij haar excursies vaak de Utrechtse Heuvelrug tot haar doelwit koos. Men zal veel plezier beleven aan de lezing van dit onderhoudende opstel, dat gebaseerd is op gegevens, ontleend aan het archief van "Natura" (1853-1921), dat enige jaren geleden aan het Universiteitsmuseum te Utrecht werd geschonken.

A.W.E. Dek, Bijdrage tot de genealogie van het geslacht Van Arkel, bewerkt naar aantekeningen van wijlen J.P. de Man, verschenen in De Nederlandsche Leeuw, jrg. 83 (1966), no. 9, kol. 301-327, bevat ook gegevens over in oostelijk Utrecht gevestigde leden van dit geslacht (zie kol. 317-321, 322-323).

No. 10, kol. 367-369, zelfde tijdschrift, zelfde jaargang, geeft een bijdrage van de hand van W.A. Wijburg Jr. over de familie van de bekende Amersfoortse rector Van Gessel (Gessellius), waarbij ook de verwante Wijkse De Witt wordt behandeld.

In de Vragenrubriek van Gens Nostra, jrg. 21 (1966), no. 12, blz. 386 deelt P.J. van Oostrum te Amsterdam mede, dat hij een kaartsysteem met gegevens van allerlei aard over de familie Van Oostrum in Nederland, Frankrijk, de V.S. en Canada heeft samengesteld. Hieronder bevindt zich ook de Amersfoortse tak van deze familie over 1650-1850.

Boekbespreking

P.H. Damsté, Bevolking en bebouwing van de Bilt en Bilthoven in 1795. De Bilt, J.H.W. Pattist en Zn., 1965, 61 blz., afbn., krtn.

Door het werkje van Mr. P.H. Damsté, gemeentesecretaris van De Bilt, zijn wij weer een waardevolle plaatsbeschrijving rijker geworden. Het boekje is eigenlijk een vergelijkende sociale geografie: het bevat een "momentopname" van het toenmalige gerecht van Oostbroek en De Bilt (ook omvattend het tegenwoordige Bilthoven, welke naam van later datum is) in het jaar 1795, waarbij telkens vergelijkingen worden gemaakt met de huidige toestand. Daarnaast wordt echter ook aandacht gewijd aan de lotgevallen van bepaalde belangrijke percelen tussen 1795 en 1965. Tot welke interessante uitkomsten dit onderzoek heeft geleid kan men slechts door de lezing van het boekje zelf te weten komen. Hier moet worden volstaan met het vestigen van de aandacht op enige belangrijke punten.

De schrijver heeft het jaar 1795 voor zijn dwarsdoorsnede niet gekozen wegens de toenmalige politieke omwenteling: deze wordt slechts hier en daar terloops even vermeld. De reden van zijn keuze is, dat wij ons uit twee van elkaar onafhankelijke geschiedbronnen uit genoemd jaar een vrij nauwkeurig beeld van de stand der toenmalige bevolking en het toenmalige grondgebied kunnen vormen. Op bevel van het revolutionaire gewestelijke bewind, de Provisionele Representanten van Utrecht, werden overal in de provincie lijsten aangelegd van de inwoners der verschillende steden en plattelandsgerechten ten behoeve van de samenstelling der grondvergaderin-

gen voor de volksstemming over de ontworpen constructie der Bataafse Republiek. De lijst bevat alle permanent gevestigde gezinshoofden, met vrouwen, kinderen, inwonend personeel en kostgangers.

Daarnaast heeft de schr. gebruikt het kohier tot heffing van de Generale Middelen van Consumptie over 1795/6. In dit kohier bevinden zich dezelfde namen der gezinshoofden als in de bovenvermelde inwonerslijst, maar hier worden ook de personen vermeld, die slechts gedurende de zomer in De Bilt vertoefden, nl. de buitenplaatsbewoners. Bovendien maakt dit kohier het mogelijk, een verdeling te maken tussen de inwonende kinderen boven 10 jaar en die beneden deze leeftijd.

Er blijken toen 181 gezinshoofden te zijn geweest en 1001 inwoners. telt men de buitenplaatsbewoners mede, dan: 194 gezinshoofden en 1110 inwoners. (Begin 1965: ca. 28.000 inwoners). Op basis van de bovengenoemde bronnen nu publiceert de heer Damsté een volledige lijst van gezinshoofden in 1795, met vermelding van beroep en aantal kinderen (blz. 9-14). Dit is al belangwekkend genoeg, maar hetgeen erop volgt maakt het boekje extra-lezenswaard, niet alleen voor de inwoners van De Bilt maar ook voor iedere belangstellende in locale en regionale geschiedenis, sociografie en demografie: analyses van de thans nog in de gemeente woonachtige afstammelingen in mannelijke linie van de gezinshoofden van 1795; van de beroepen in laatstgenoemd jaar, vaak met leerzame toelichtingen, b.v. over verdwenen ambachten. Voor de kennis van de structuur der bevolking is interessant dat in 1795 kinderen beneden 10 jaar $27\frac{1}{2}\%$ van de totale bevolking uitmaakten, in 1964 slechts $17\frac{1}{2}\%$.

Maar niet alleen de inwoners krijgen aandacht, uitvoerig komen ook grondgebied en bebouwing ter sprake. De Bilt strekte zich vóór 1896 tot ver binnen het oostelijk gedeelte van de tegenwoordige bebouwde kom der stad Utrecht uit. In genoemd jaar werd een aanzienlijk stuk van westelijk De Bilt aan Utrecht afgestaan; in 1954 volgde een nog groter gedeelte. Aaneengesloten bebouwing kende alleen de dorpsstraat. De schr. geeft een nauwkeurige beschrijving van alle huizen, die zich in 1795 aldaar bevonden en vermeldt vele bewoners. Zo mogelijk worden de latere lotgevallen der percelen nagegaan en wordt de plaats aangewezen, waar zij lagen of nog liggen. Ook de woningen buiten de dorpskom worden uitvoerig besproken. Voor Amersfoorters is van belang hetgeen de schr. mededeelt over de goederen van het St. Jansconvent te Amersfoort, gelegen in De Bilt. Gedetailleerde beschrijvingen van de buitenplaatsen en hun bewoners zullen eveneens de belangstelling van niet-Biltenaars trekken: er woonden des zomers vele bekende Amsterdamse families. Van de 14 in 1795 bestaande buitenplaatsen zijn er thans nog 7 over, waarvan slechts een tweetal door particulieren wordt bewoond.

GYSBERS EN VAN LOON Bakkerstraat 7 a Arnhem

Speciaal Antiquariaat voor plaatselijke en regionale geschiedenis, biedt aan:

BLOYS VAN TRESLONG PRINS, P.C., Genealogische en heraldische denkwaardigheden in en uit de kerken der prov. Utrecht. Utr. 1919. 342 p. m. pltn. f 30,-

HAARZUYLENS - Le Château de Haar à Haarzuylens. Texte p. Frans Luyten et P. J. H. Cuypers sur l'histoire du Château, la Chapelle, les environs du Haar, la famille de Zuylen, etc. Utr. 1910, folio portef. hlf. ln. 59 p. dubbele kolom op kunstdrukpapier. Met tekstill. en 75 pltn., waarvan één met 95 gekl. wapenaafb. f 75,-

GALEN, J. v., Eisezeitliche Befunde aus Utrecht. Utr. 1943. 4to. or. omsl. 39 p. m. krtn., 35 schetstekn. en 17 afb. op pltn. (Geogr. en geol. med. 17) f 6,50

Bronswerk-Fijenoord n.v.

AMERSFOORT-SCHIEDAM

Bij de Europese Bibliotheek verschenen fotografische herdrukken van de Tegenwoordige Staat der Nederlanden.

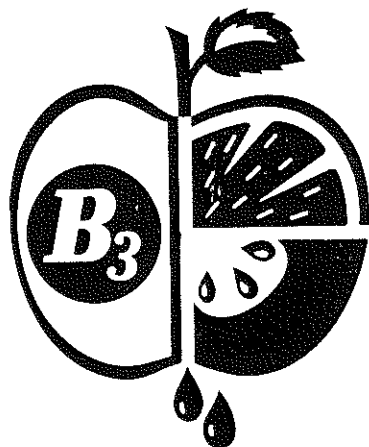
O.a. Utrecht in 4 delen á f 8,90 (waaronder een deel waarin Amersfoort).

Daarnaast gedeeltelijke herdrukken van Het Verheerlijkt Nederland van Tirion. Utrecht in Prent f 8,90.

Samengekocht f 37,50.

Alle uitgaven zijn voorhanden bij

BOEKHANDEL G. G. VEENENDAAL,
Langestraat 33 - Tel. 1 32 32.

B3 fruitsappen 3 x beter!

Vrumona Fabrieken - Bunnik.

**G
A
S**

de ideale brandstof

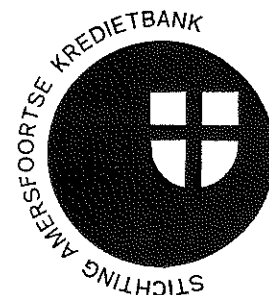
ook voor bijverwarming

In 1755 maakt het Amersfoortse stadsbestuur een lijst van alle huizen en eigenaren binnen de stad, straat bij straat gerangschikt, ten behoeve van het 'huisgeld'. Deze lijst, de "Blaffert" is door de heer S. W. Melchior uitgegeven.

Van dit boek heeft hij, als blijk van sympathie, een aantal exemplaren ter beschikking gesteld van ons tijdschrift.

Wij kunnen het onze lezers nu aanbieden voor de prijs van f 8,- + f 0,60 porto. Bestellingen per briefkaart, of liefst per giro door storting op 44 80 36 aan Administratie Ts. Flehite te Amersfoort.

bespreek uw wensen
en problemen
met de

**STICHTING AMERSFOORTSE
KREDIETBANK**

Aanvraagformulier wordt op verzoek per kerende post toegezonden
Telefonische afspraak is mogelijk

VAN PERSIJNSTRAT 27 - AMERSFOORT

TELEFOON (03490) 16527 EN 17400